

FRANCOUZSKÉ DIVADLO 2. POLOVINY 20. STOLETÍ

Pavel Trtílek – 12. 4. 2018

Vývoj poválečného francouzského divadla:

- 40. léta: **existenciální dramatika**
- 50. léta: **absurdní divadlo**
- 60. léta: **nezávislé divadelní společnosti**
  - avantgardní skupiny, kolektivní tvorba – přelomový rok 1968
- 70. léta: **divadlo všedního dne / divadlo každodennosti** (théâtre de quotidien)
  - noví dramatici: Jean-Claude Grunberg, Michel Vinaver...
- 80. léta: autoři v tandemu s výraznou režijní osobností
  - Margaret Duras, Valér Novarina, Bernard-Marie Coltès (režisér Patrice Chéreau) aj.
- 90. léta: nástup nových autorů

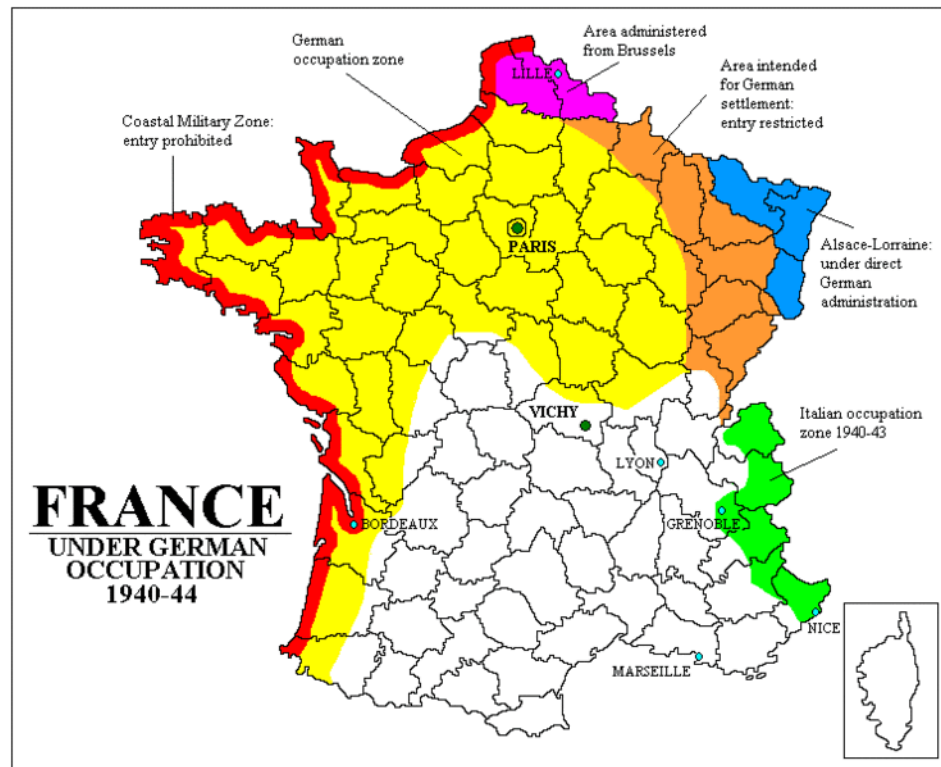
- 2. světová válka:

- 1940 kapitulace Francie, rozdělení na 2 zóny

- 1) okupovaná Francie včetně Paříže (sever)

- 2) Vichystická Francie, tzv. „État Français“ (jih)

- 6. 6. 1944: vylodění spojeneckých vojsk v Normandii

Francouzské divadlo po 2. světové válce:

- 2. světová válka
  - do 1940 vysoká návštěvnost divadel
  - po kapitulaci Francie (1940) nouze o publikum
- po válce reorganizace státních divadel
  - Comédie-Française: odchod hereckých hvězd (film, TV)
- od 1946: soutěž nových pařížských divadelních souborů
  - vyhlašována nejlepší inscenace a režie
- od 1947: podpora inscenací her začínajících autorů: stipendium „dramatická prvotina“
  - snaha podpořit autory v dramatické tvorbě
- francouzské divadlo = dosud především Paříž

- snahy o decentralizaci divadla
  - cíl: rozšířit význam divadla mimo Paříž
  - podnět: režiséři Jacques Coupeau a Charles Dullin
  - od 1947 vznik tzv. **dramatických středisek** (Centres dramatiques)
  - 1. z nich: **Centre dramatique de l'Est** (nynější Théâtre National de Strasbourg)
  - pak další: Saint-Étienne, Rennes, Toulouse, Aix-en-Provence, Lille, Dijon...
  - koncem 60. let už bylo ve Francii **15 dramatických středisek**
  - výjezdy souborů mimo svůj region (hostování) a svoz diváků z venkova v každém regionu...
  - repertoár: převládá uvádění ověřených dramát (francouzská klasika, Shakespeare apod.)

Théâtre National de Strasbourg

Comédie de Saint-Étienne

Divadelní festivaly:

- 1947: založen festival v **Avignonu**
  - zakladatel: **Jean Vilar** (1912–1972, Dullinův žák)
  - každoročně v červenci (letos 72. ročník: 6. – 24. 7. 2018)
  - v současnosti: cca 50 oficiálních představení a 500 off
  - uváděné inscenace vznikají často přímo pro tento festival: např. premiéra Ostermeierova *Hamleta* v roce 2008 (poté na repertoáru v Schaubühne Berlin)
  - stránky festivalu: <http://www.festival-avignon.com/>
  - stránky off-programu: <http://www.avignonleoff.com/Page.aspx?id=2&lang=fr>
  - vstupné v rozmezí 14–40 € (2012)
- 1948: založen festival v **Aix-en-Provence**
- 60. léta: každoročně přes 50 festivalů (Nancy aj.)

Avignon – dvůr Papežského paláce
(cour du Palais des papes)

Avignon – festivalové plakáty

hudební festival v Aix-en-Provence

Výsledky snah o decentralizaci:

- Paříž nadále zůstává divadelním centrem...
  - i přes množství fungujících dramatických středisek
- končí tvůrčí éra členů Kartelu:
  - **Pitoëff** (†1939), **Dullin** (†1949), **Jouvet** (†1951), **Baty** (†1952)
- 1954 – velká událost pařížského divadelního dění:
  - **Berliner Ensemble** zde hostuje s ***Matkou Kuráží***
  - nekritický obdiv k brechtovskému divadlu (A. Adamov se v důsledku toho odklonil od poetiky absurdního divadla)
- 50. léta: mnozí „avantgardní“ režiséři spjati s absurdní dramatikou (Barrault, Blin, Serrau aj.)

Jean-Louis Barrault

(1910–1994)

- vliv: Dullin, Artaud
- 1940–1946: člen **Comédie-Française** (herec i režisér)
- 1946: **Compagnie Renaud-Barrault**
  - Ionesco, Kafka, Racine, Shakespeare, Claudel, Beaumarchaise, Pinget...
- 1959–1968: ředitel divadla **Odéon**
- 1968: ***Rabelais***
  - inscenace ve sportovní hale
- 1967: obnovil festival **Théâtre des Nations**
  - od r. 1975 putovní festival

Roger Blin

(1907–1984)

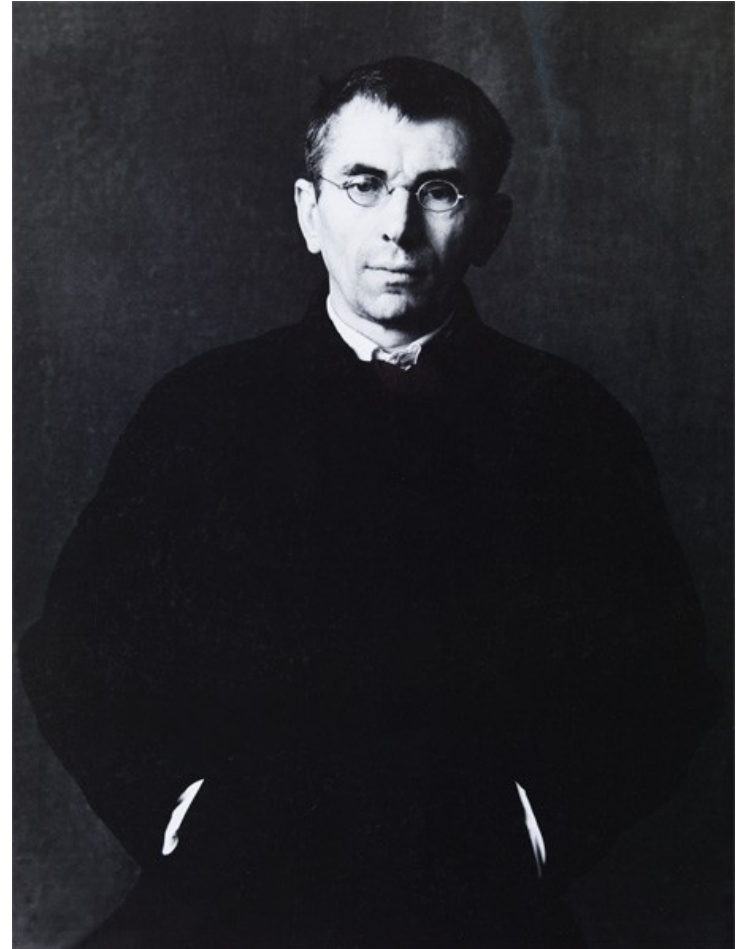

- Artaudův žák (režisér jeho hry *Cenci*, 1935)
- režisér mnoha absurdních dramát (S. Beckett, J. Genet)
- spoluzakladatel **Théâtre de Babylone**
  - *Čekání na Godota* (prem. 1953)

Jean-Marie Serreau

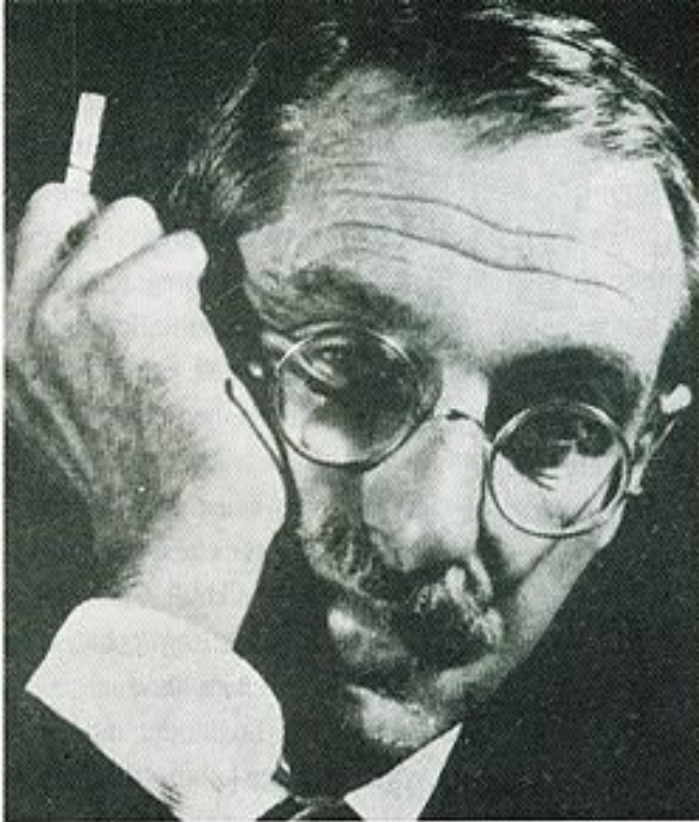
(1915–1973)

- režisér, žák Dullinův
- spoluzakladatel **Théâtre de Babylone**
- spolupráce s mnoha divadly

Jean Anouilh

(1910–1987)

Jean Anouilh

- *Antigona* (1944)
- *Médea* (1946)
- *Skřivánek* (1953)
- *Becket aneb Čest boží* (1959)
  - Thomas Becket: anglický arcibiskup a kancléř krále Jindřicha II. ve 12. stol.

Aimé Césaire

(1913–2008)

- původem z Martiniku
- tematika neokolonialismu:
  - *Tragédie krále Kryštofa* (1963)
  - *Sezona v Kongu* (1966)
  - *Bouře* (1969)
- dvorní režisér jeho her:
Jean-Marie Serreau

60. léta:

- příchod amerických avantgardních skupin do Evropy
  - Living Theatre aj.
  - odklon od absurdní dramatiky
- docenění Artauda
  - výrazný vliv na 60. léta (neliterární divadlo), jeho texty hodně čteny a opakovaně vydávány
- neliterární divadlo (tzv. nezávislé soubory)
  - kolektivní tvorba, autorské divadlo
- vznik **nezávislých divadelních společností**
  - rozmach zejm. po 1968, politická angažovanost
- **květen 1968** – studentské a dělnické nepokoje

Encarta Encyclopedia, Bettmann/Corbis

Důsledky nepokojů 1968:

- mladá divadelní generace x starší divadelní generaci
- mnohá divadla se stala debatními fóry
  - např. **Odéon** obsazen studenty a mladými divadelníky (Barrault za to byl gaulistickou vládou sesazen z ředitelského postu)
- 1969: Charles de Gaulle pod nátlakem odstupuje
- reorganizace divadelního systému:
  - vznik tzv. **národních divadel** (z některých regionálních)
- mnohá divadla přestala uvádět vlastní inscenace
  - praxe tzv. „garážování“ (zvaly se hostující soubory)
- mnozí režiséři spjati s protesty r. 1968:
  - Jean-Louis Barrault, Roger Planchon...

Roger Planchon

(1931–2009)

- ředitel Théâtre de la Cité (Villeurbanne, průmyslové předměstí Lyonu)
- dělnické publikum
- filmové techniky (projekce, titulky, točna)
- vliv Brechta a Artauda
- spíš klasické texty
- 1968 – významná osobnost
- také dramatik (např. hra *Černé prase*)

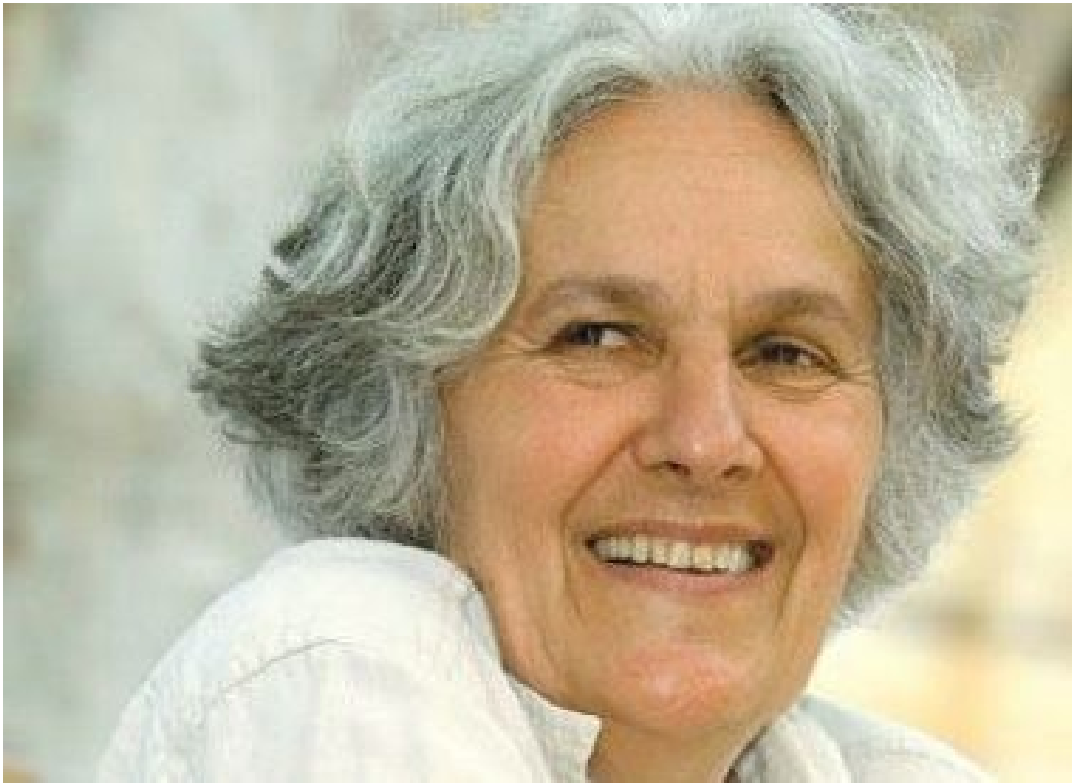
NEZÁVISLÉ DIVADELNÍ SPOLEČNOSTI:

- rozmach po r. 1968
- návrat ke kořenům lidového divadla
  - komedie dell'arte, cirkus, vaudeville, pouťové výstupy...
- divadlo mimo institucionalizovanou sféru
  - „ne-publikum“ (non-public)
- finanční obtíže
- netradiční hrací prostory
  - ulice, parky, prázdné továrny, opuštěné kostely (Artaudův požadavek)
- kolektivní tvorba, improvizace, život v komunitě
- 80. léta: existence 500 menších a 100 velkých nezávislých souborů (mnohé fungovaly bez dotací)

THÉÂTRE DU SOLEIL

Ariane Mnouchkine

(*1939)

<http://www.theatre-du-soleil.fr/>

- soubor založen r. **1964**
  - od 1968 soubor funguje jako komuna
  - všichni berou stejný plat (1973–1975 mnozí členové na podpoře v nezaměstnanosti)
  - snaha učinit diváka dočasnou součástí komuny
- multikulturní soubor
  - herci z 21 zemí
  - mnohdy zázemí pro uprchlíky hledající azyl
- inspirace
  - asijské divadelní systémy
    - A. M. – 60. léta cesta do Asie
  - komedie dell'arte
    - Giorgio Strehler (*Sluha dvou pánů*)

- **60. léta:** inscenace podle pevných textů
  - 1965: *Měšťáci*
    - jejich 1. inscenace (podle M. Gorkého, úprava A. Adamov)
  - 1967: *Kuchyně*
    - úspěch během 1968 (uváděno v továrnách dělníkům)
- **70. léta:** kolektivní tvorba, improvizace během zkoušení na stanovené téma
  - první pokus: *Klauni* (1969)
  - věhlasná inscenace: diptych o revoluci
    - **1789** (1970), celkem 280.000 diváků
    - **1793** (1972), celkem 102.000 diváků

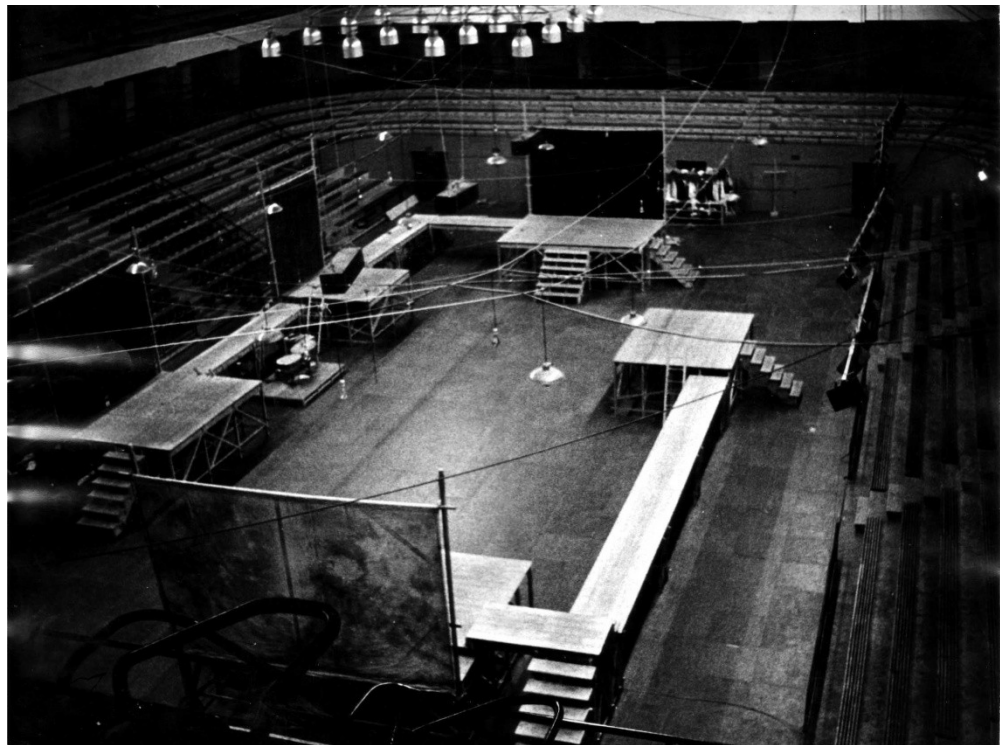

1789

*la révolution
doit s'arrêter à la perfection
du bonheur*

Cartoucherie, Av. de la Pyramide, Location: 328.95.04
Métro: Château de Vincennes, Service spécial aller
et retour d'autobus à partir du métro. Mercredi, jeudi
vendredi, samedi à 20h30, samedi, dimanche à 16h
Places étudiants et collectivités: 11€. Les portes sont
irrévocablement fermées dès le début du spectacle

1789

- soubor působil v opuštěné továrně na municci: kartušerie (východoparižské předměstí Vincennes)
  - další inscenace: **Zlatý věk** (1975), 140.000 diváků

CARTOUCHERIE

NSR

Zlatý věk

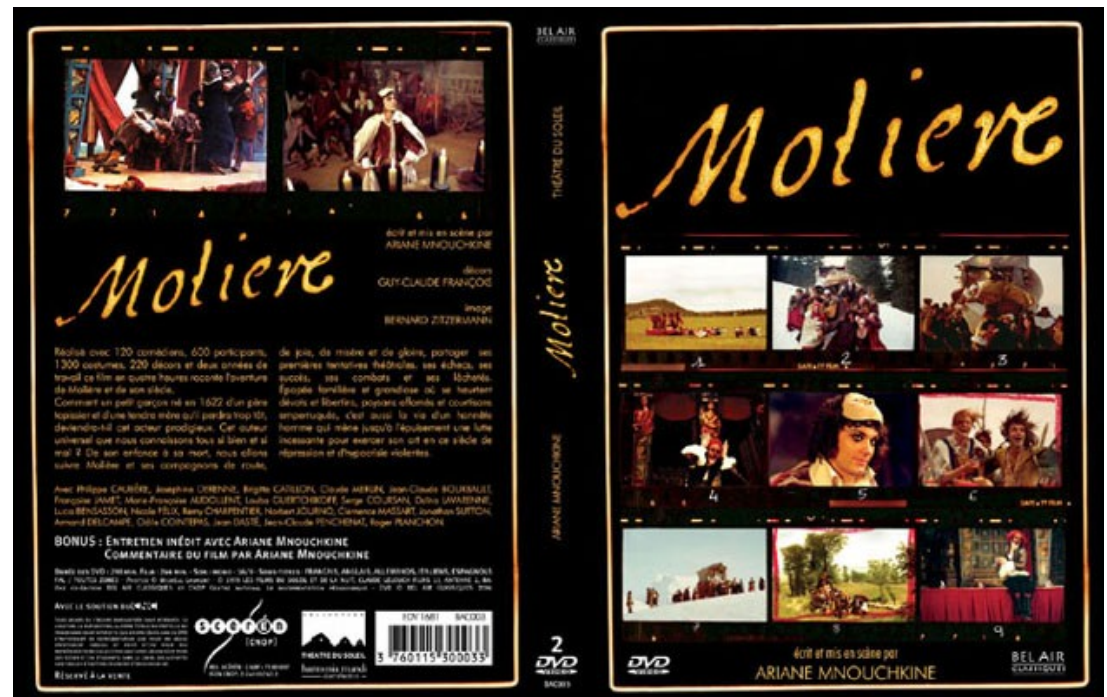
Zlatý věk

Zlatý věk

- ústup od kolektivní tvorby
- film *Molière* (1978)
- **80. léta:** návrat k pevným textům – cyklus inscenací Shakespeara v „asijském duchu“

- *Richard II.*
- *Jindřich IV.*
- *Večer tříkrálový*

Jindřich IV.

Jindřich IV.

Jindřich IV.

Jindřich IV.

Jindřich IV.

Jindřich IV.

Jindřich IV.

Jindřich IV.

Jindřich IV.

Richard II.

Richard II.

Richard II.

Hélène Cixous

(*1937)

- spolupráce od 1985
- obsáhlé inscenace (v délce až 8 hodin)
- *Indiada, aneb Indie jejich snů* (1987; o získání nezávislosti Indie a dělení na Indii a Pákistán)
- *A znenadání jsou tu noci bdění...* (1997; téma okupace Tibetu Čínou)

Indiada

Indiada

Indiada

Indiada

A znenadání jsou tu noci bdění...

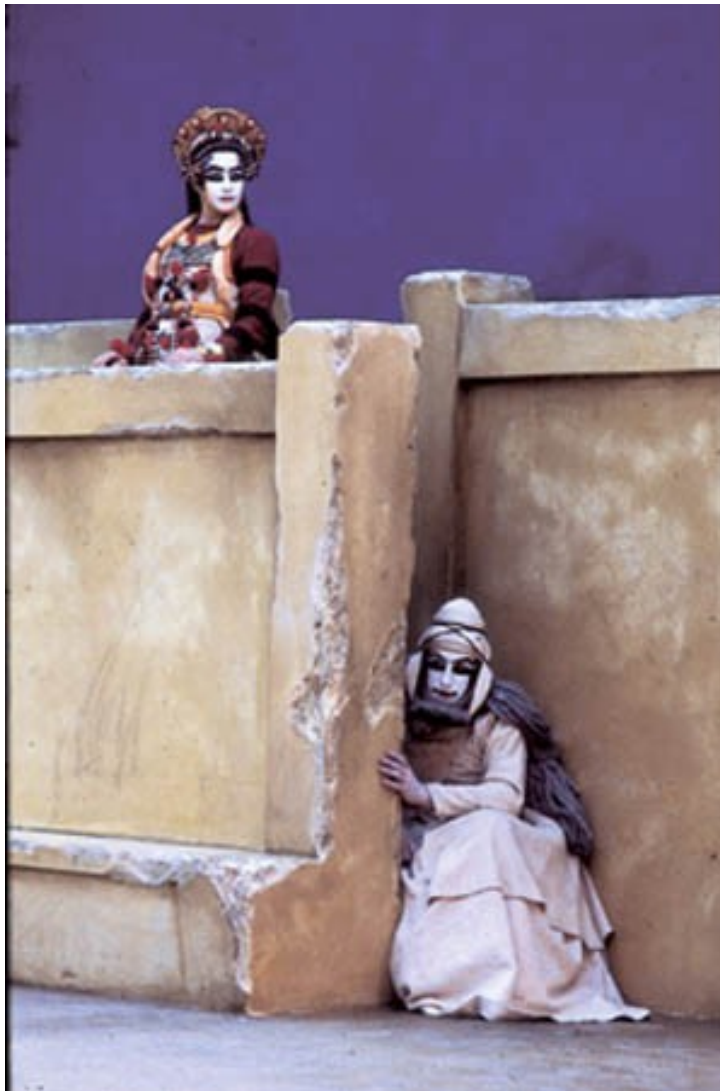
A znenadání jsou tu noci bdění...

A znenadání jsou tu noci bdění...

- **90. léta:** reakce na válku v Jugoslávii
- antické texty
- cyklus *Átreovci* (1992):
  - *Ifigenie v Aulidě* (Euripidés)
  - *Oresteia* (Aischylos)
  - inspirace indickou divadelní formou kathakali
- **2009:** TV dokument *Ariane Mnouchkine: Historie Théâtre du Soleil*

Ifigenie v Aulidě

Ifigenie v Aulidě

Ifigenie v Aulidě

Agamemnon (Oresteia)

Agamemnon (Oresteia)

Usmířené lítice (Oresteia)

karavanseráj – Lyon (2005)

karavanseráj – New York (2005)

karavanseráj – Melbourne (2005)

karavanseráj – Řím (2005)

karavanseráj – New York (2005)

Macbeth

une
Tragédie

de

William Shakespeare

comme elle est

actuellement

jouée
au

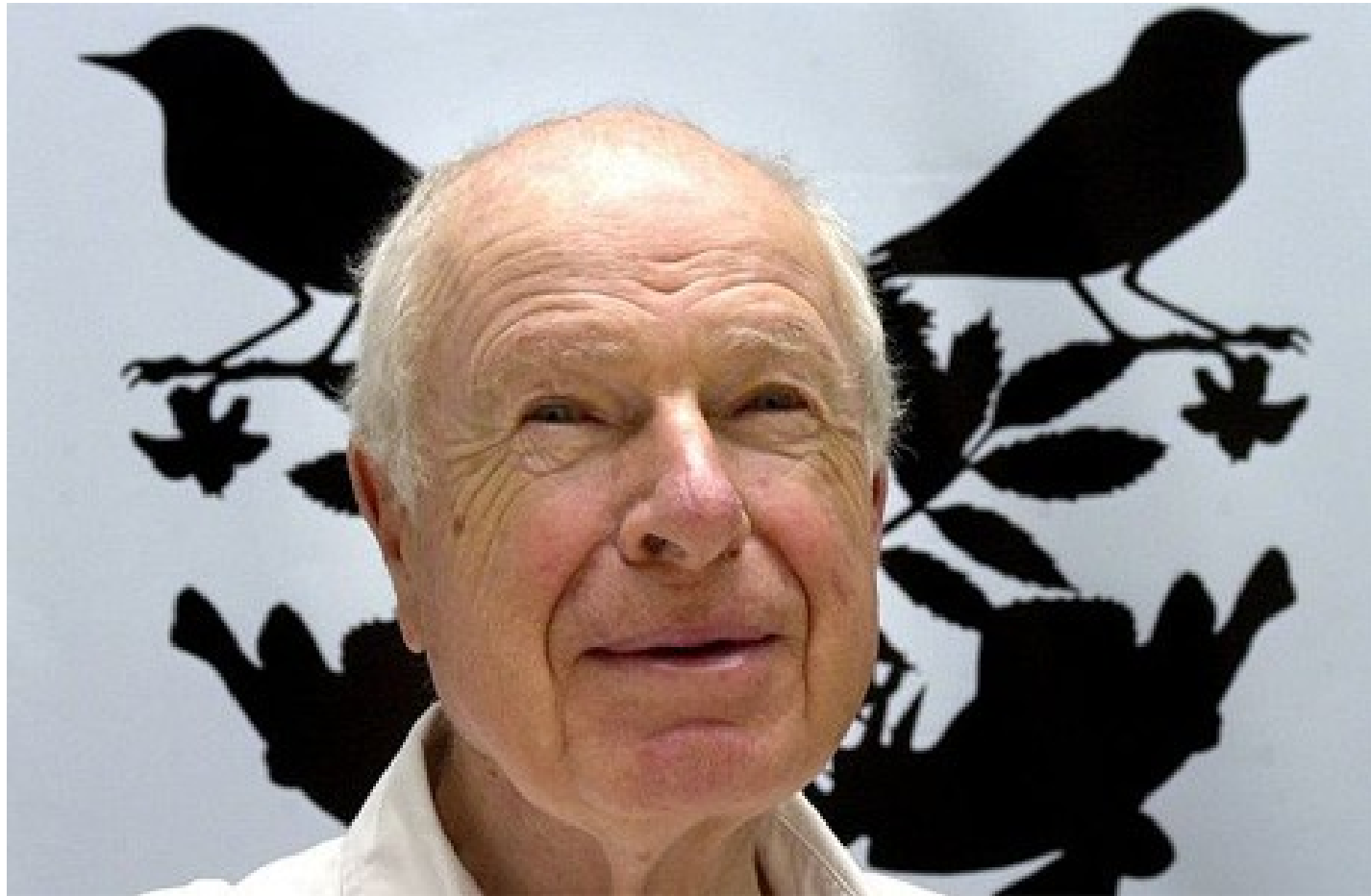
Théâtre du Soleil

2014

30. dubna 2014:
premiéra *Macbetha*

Peter Brook

(*1925)

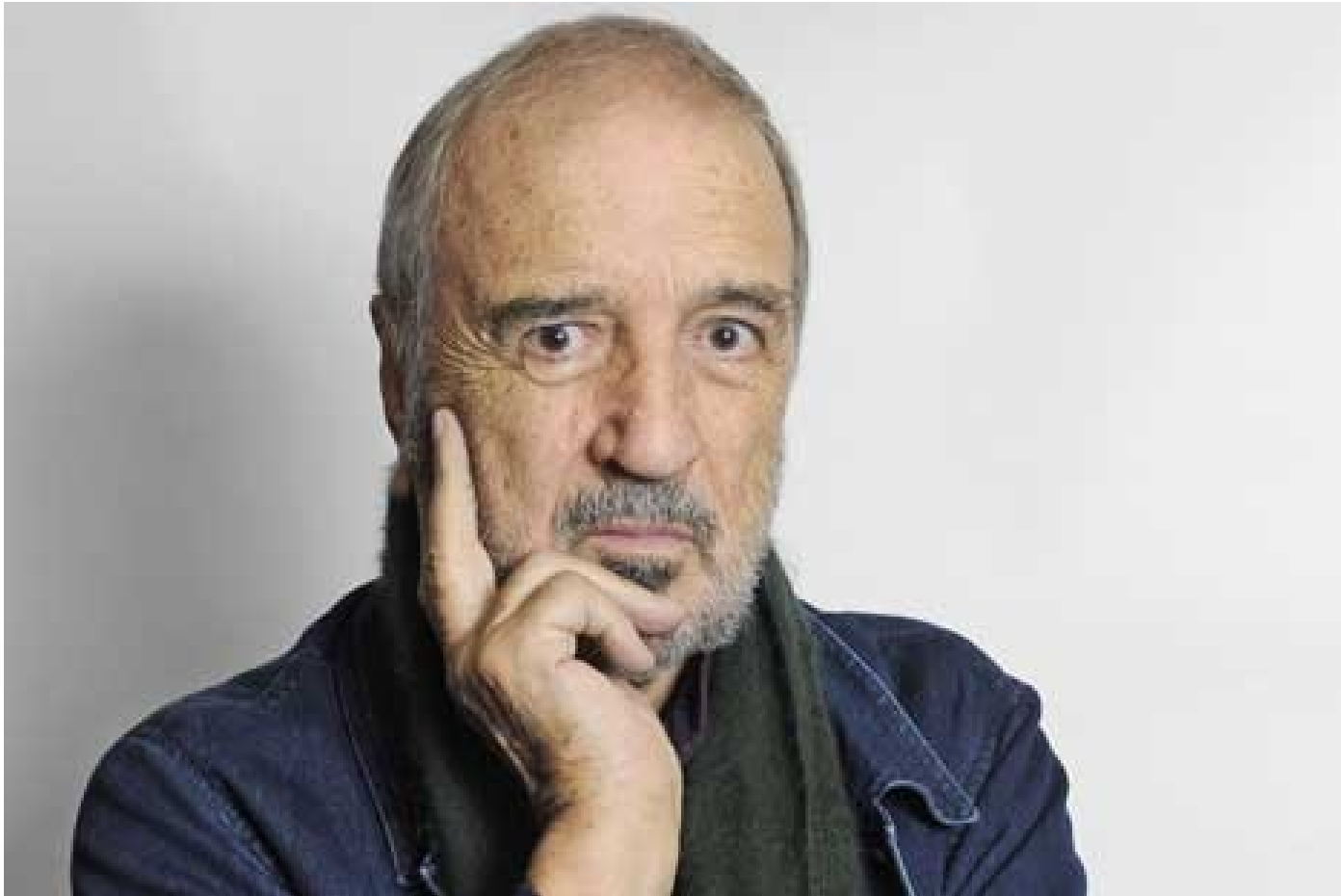

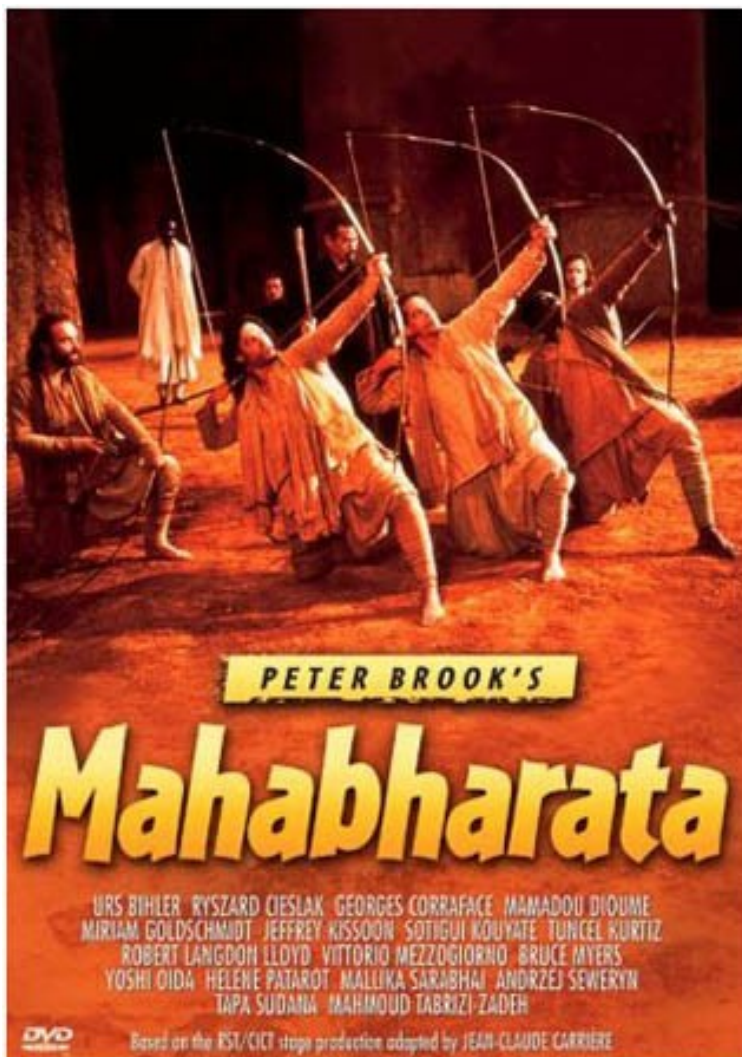

- 1970: zal. **International Centre for Theatre Research** (Centre International de Recherche Théâtrale – tedy CIRT)
- první 3 roky: cesta po Blízkém východě a Africe
- **Théâtre des Bouffes du Nord** (umělecký šéf do 2008)
- proslulá dramaturgie eposu ***Mahábhárata***
  - autor dramaturgie: **Jean-Claude Carrière** (14 let příprav)
  - premiéra: 1984, filmová verze (5,5 hod.)
- ***Šťastné dny*** (Beckett)
  - 1995
- ***Hamlet*** (WS)
  - 2000: anglická, poté i francouzská verze
- ***Kouzelná flétna*** (Mozart)
  - 2010 (2011 Brno)

Jean-Claude Carrière

(*1931)

Mahábhárata (filmová verze)

Mahábhárata

Mahábhárata

NOVÝ CIRKUS (Nouveau cirque):

- nový žánr **pohybového divadla** ovlivněný cirkusovými prvky (bez zvířat) i uměleckými projevy jiných kultur (africké, americké, japonské nó, indické kathakali aj.)
- tradice slova (text, deklamace) nahrazena podívanou
- fenomén s dnes již specifickým publikem
- **Espace Chapiteaux** (Paříž) v parku de la Villette, určeném pro cirkusová šapita (která zde „hostují“)
- významné soubory:
  - Cirque du Soleil, Cirque Baroque, Que-Cir-Que, Cirque Ici
- u nás:
  - La Putyka
  - Cirk-UFF mezinárodní festival nového cirkusu (Trutnov)

Espace chapiteaux (Paříž, park de la Villette)

Michel Vinaver

(*1926)

- původně topmanažer
- texty často bez interpunkce a scénických poznámek, někdy chybí i jména postav...
- *Přes palubu* (1969)
- *Na lopatkách* (1980)
- *Všednost* (1983)

Jean-Claude Grumberg

(*1939)

- zpočátku vliv absurdního dramatu
- téma: skrytý rasismus francouzských středních vrstev
- *Dreyfus* (1971)
- *Krejčovský salon* (1979)
- *Svobodná zóna* (1989)

Copi

(1939–1987)

- argentinský původ (vl. jm. Raul Damonte Botana)
- také autor komixů
- divadelní vliv S. Becketta
- *Eva Perón* (1969)
- *Homosexuál aneb Potíže vyjádřit se* (1971)
- *Nečekaná návštěva* (1988)

Bernard-Marie Koltès

(1948–1989)

- „dvorní dramatik“ režiséra Patrice Chéreau (*1944)
- *V lesích před příchodem noci* (1977)
- *Boj černocha se psy* (1981)
- *Západní přístaviště* (1985)
- *V samotě bavlníkových polí* (1987)
- *Návrat do pouště* (1988)
- *Roberto Zucco* (1988)

Philippe Minyana

(*1946)

- původně herec
- experimentální texty
- *Vulkán*
- *Maličká v hlubokém lese*
- *Dům mrtvých*
- *Stručná dramata*
- *Inventury*

Yasmina Reza

(*1959)

- *Obraz/Kumšt* (1994)
- *Muž přístupný náhodám* (1995)
- *Španělská hra* (2004)
- *Bůh masakru* (2006)

* v současnosti ve Francii tvoří cca **400 dramatiků** (viz intenzivní státní finanční podpora)

LITERATURA:

- Bradby, David: *Le Théâtre français contemporain (1940–1980)*. (Lille, 1990)
- Jobertová, Daniela: *Když mluvit znamená jednat: francouzská dramatická a divadelní tvorba konce 20. století*. (Praha, 2009)
- Jobertová, Daniela: *Skandální entrée (au répertoire): Bernard-Marie Koltès a Comédie-Française*. (Praha, 2009)
- Šimková, Soňa: *Súčasné francúzske divadlo*. (Bratislava, 1985)
- Vinaver, Michel – *Současné francouzské divadlo*. (text přednášky přednesené 6. 4. 1990 na FF UK v Praze – in: SaD 3/90)